

דו"ח והמלצות ועדת השרים לענין "ועדת אור"

בראשות סגן ראש הממשלה ושר המשפטים
יוסף (טומי) לפיד

בהשתתפות השרים:

אפרים איתם, בני אלון, צחי הנגבי,
ציפי לבני, גדעון עזרא ואברהם פורז.

סיוון תשס"ד
יוני 2004

אושר בממשלת ישראל
בהחלטה מספר 2015 של הממשלה ביום כד' סיוון תשס"ד (13.6.2004)

פתח דבר

ועדת החקירה הממלכתית לבירור התנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000, מונתה על ידי נשיא בית המשפט העליון, השופט אהרון ברק, על פי החלטת ממשלת ישראל מיום י' בחשון התשס"א (8.11.2000). ועדת החקירה הגישה המלצותיה לממשלת ישראל ביום ד' באלול התשס"ג (1.9.2003).

הממשלה החליטה בהחלטה מספר 772 מיום 14.9.2003 כדלהלן:

" 772. דו"ח ועדת החקירה הממלכתית לבירור התנגשויות בין כוחות הבטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000 ("ועדת אור")

מ ח ל י ט י ם (11 קולות בעד; 6 קולות נגד):

דו"ח ועדת החקירה הממלכתית, בראשות כבוד השופט תיאודור אור, לברור ההתנגשויות בין כוחות הבטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000 (להלן: "דו"ח ועדת אור"), נמסר לממשלה ביום 1.9.2003

הממשלה מבקשת להודות לחברי ועדת אור ולהביע את הערכתה על העבודה המקיפה והיסודית שנעשתה.

1. על-פי הנוהג בממשלות ישראל, המלצות של ועדת חקירה ממלכתית צריך לקבל, אלא אם ישנן נסיבות כבדות משקל שלא לעשות כן. גישתנו העקרונית, איפוא, היא כי יש לקבל את ההמלצות וברוח זו מנחה הממשלה את ועדת השרים המוקמת להלן.
  2. הממשלה מקבלת את ההמלצות הכלולות בדו"ח הועדה בכל הנוגע לתיפקודם, מעמדם ועתידם של האישים ונושאי המשרה כמתואר בדו"ח הועדה.
  3. חשיבותם של יתר הנושאים האמורים, היקפו של הדו"ח, המסקנות וההמלצות של ועדת אור, מחייבים עיון ולימוד מעמיק ויסודי, בטרם יובאו להכרעה סופית בממשלה.
- לכן, מחליטים להקים ועדת שרים שתילמד את דו"ח ועדת אור באופן יסודי ותגיש לממשלה, בתוך 60 יום, את חוות-דעתה בנוגע ליתר ההמלצות שפורטו בדו"ח הועדה, ועל-פי שיקול דעתה תמליץ, במידת הצורך, המלצות נוספות.
- בראש הועדה יעמוד סגן ראש הממשלה ושר המשפטים יוסף לפיד וחברים בה יהיו השרים: אברהם פורז, ציפי לבני, צחי הנגבי, אפרים איתם, בני אלון וגדעון עזרא.

היועץ המשפט לממשלה ונציג המועצה לבטחון לאומי יוזמנו בקביעות לדיוני ועדת השרים.

"(דו"ח ועדת אור נמצא במזכירות הממשלה)."

ועדת השרים (להלן: הועדה) קיימה את מפגשיה באופן אינטנסיבי, כאשר רוב חברי הועדה, יועציהם ועוזריהם נוכחים בקביעות בדיוניה.

במהלך עבודתה קיימה הועדה למעלה מ- 25 ישיבות, ובכללן סיור שטח. כמו כן הפעילה הועדה ועדת משנה בראשות השר גדעון עזרא, לבדיקת נושאים ספציפיים.

הועדה שמעה סקירות מבכירי המערכות הממשלתיות הנוגעות בעניין, בכללם משטרת ישראל והמשרד לבטחון הפנים, המועצה לבטחון לאומי, משרד המשפטים, השב"כ ועוד.

במהלך פעילות הועדה הועברו לחבריה דו"חות מקצועיים וחומר רב ובהם: סקירות ומצגות; מידע מקצועי; פניות ציבור וארגונים לא ממשלתיים; חומר אקדמי; סקרים ועמדות ציבור בנושאים הנוגעים לפעילות הועדה; ניירות עמדה ומסמכים מטעם של גופים מקרב המגזר הערבי; הנחיות היועץ המשפטי לממשלה; מידע מהמועצה לביטחון לאומי, משרד המשפטים, יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים, משטרת ישראל, שירות הבטחון הכללי, נציב שירות המדינה, רשות החברות הממשלתיות ועוד.

הועדה נהנתה מליווי משפטי של היועץ המשפטי לממשלה הקודם, מר אליקים רובינשטיין, ואחריו מהיועץ המשפטי לממשלה הנוכחי, מר מני מזוז.

למצער, נתקלה הועדה בסירוב לפניותיה לקיים מפגש עם ראשי הציבור הערבי, למעט מפגש אחד בעניין שקיים יו"ר הועדה, השר לפיד, על דעת יתר חברי הועדה. בנוסף, סירבו ראשי הסיעות הערביות בכנסת להזמנת הועדה להיפגש עימם על מנת לשמוע מהם את התייחסותם לדו"ח "ועדת אור".

הדו"ח מחולק לשני "שערים":

השער הראשון עוסק בהמלצות הועדה בעניין המגזר הערבי.

השער השני עוסק בהמלצות הועדה בעניין המשרד לבטחון הפנים ומשטרת ישראל.

הועדה התייחסה למשימה שהוטלה עליה מתוך הכרה שמדובר באחד הנושאים החשובים, הטעונים והמורכבים ביותר העומדים לפתחה של המדינה והחברה בישראל.

הוועדה מתכבדת להביא את סיכומה והמלצותיה בפני הממשלה ובפני הציבור הישראלי, היהודי והערבי כאחד, מתוך תקווה לקירוב לבבות, לקידום השוויון והשילוב, לשמירה על שלטון החוק והציות לדין, לאחווה, לדו קיום, ולהבטחת חיים בצוותא בשלום.

אנו מאמינים, כי ישומן של המלצות הועדה יתרמו תרומה חשובה לסילוק המשקעים והמתחים שגרמו לאירועים הטרגיים של אוקטובר 2000, תוך שמירה על אופיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

עבודת הועדה הוארכה מעבר לתקופת הזמן שנקבעה בראשונה, עקב מורכבות הנושאים שעל הפרק. יו"ר הועדה וחבריה מבקשים להודות מקרב לב לכלל הגורמים שסייעו בפעילותה ולכל אלו שהופיעו בפניה.

תודה מיוחדת חייבת הועדה לסגן ראש המועצה לבטחון לאומי דר' ראובן גל ולעוזרו מר יניב אופק; ליועצו המשפטי של שר המשפטים, עו"ד גלעד בוק, ולמשנה למזכיר הממשלה מר אריה זהר, מזכיר הועדה, שללא מסירותם ומקצועיותם הועדה לא יכלה ליישם את יעודה.

תוכן עניינים כללי:

- פתח דבר 2-4
- שער ראשון - המלצות הועדה בעניין המגזר הערבי 7-38
- שער שני - המלצות הועדה בעניין המשרד לבטחון הפנים ומשטרת ישראל 39-81
- נספח - פירוט ישיבות הועדה 82-87

שער ראשון - המלצות הועדה בעניין המגזר הערבי

- מבוא 8-9
- פרק א': המלצות הועדה**
- א. הקמת רשות לקידום המגזר הערבי (הצעת החלטה) 10-20
- ב. שילוב בני המגזר הערבי ובנותיו במסגרת שירות לאומי אזרחי (הצעת החלטה) 10-11
- ג. תכניות אב ומתאר ליישובים הערבים (הצעת החלטה) 12-13
- ד. קיום יחדיו וסובלנות (הצעת החלטה) 14-16
- ה. אירועים ממלכתיים (הצעת החלטה) 17-18
- 19-20
- פרק ב': המלצות הועדה הנוגעות למנהיגות המגזר הערבי**
- 21-23
- פרק ג': מסקנות "ועדת אור" להן מענה בהחלטות הממשלה, שטרם הוחל בביצוע**
- א. סגירת הפערים בשירותים המוניציפליים 24
- ב. סוגיית הפיתוח התעשייתי 25
- ג. סוגיית הזהות והאזרחות 26
- ד. סוגיית הקרקעות 27
- ה. סגירת פערים בתעסוקה 28
- פרק ד': מסקנות "ועדת אור" להן יש מענה בהחלטות הממשלה, שבתהליכי ביצוע**
- א. סגירת הפערים בחינוך 29-31
- ב. סוגיית הייצוג ההולם 32-33
- ג. אזרחי ישראל הבדוים 34-36
- 37-38 **פרק ה': דו"ח המחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש)**

שער שני - המלצות הועדה בעניין המשרד לבטחון הפנים ומשטרת ישראל

40-41	מבוא
42-44	פרק א': יישום המלצות "ועדת אור" בכל הנוגע למשרד לביטחון הפנים
45-81	פרק ב': המלצות ועדת השרים לעניין דו"ח "ועדת אור" בכל הנוגע למשטרת ישראל
45-47	• הקדמה
48	א. יישום המלצות "ועדת אור" בכל הנוגע לנושאי משרה במשטרת ישראל
49	ב. פריסת משטרת ישראל במגזר הערבי ומתן שירותים למגזר זה
50	ג. היחסים עם המגזר הערבי - הסברה הפנים-משטרתית
51-52	ד. פעולות משטרת ישראל בתחום ההידברות עם המגזר הערבי והסברה
53-54	ה. פעולות משטרת ישראל בתחום הדיווח והתיעוד
55-57	ו. ביצוע תחקירים במשטרת ישראל והבטחת רצף התיחקור ומהימנותו
58	ז. חיסיון על התחקירים הנערכים במשטרת ישראל - יישום המלצות
59-60	ח. תורת ההפעלה של משטרת ישראל בתחום הפרות הסדר
	ט. הטיפול בהפרות סדר - הכשרת כח אדם במשטרת ישראל, הדרכתו והטמעת דרכי הפעולה
61-62	
63	י. הטיפול המשטרתית בהפרות סדר - היבטים של בניין הכח וכח האדם
	יא. הטיפול המשטרתית בהפרות סדר - הביטים של בניין הכח והאמצעים העומדים לרשות הכח המשטרתית
64-65	
66-67	יב. מדיניות משטרת ישראל בנושא חסימת צירים ופתיחת צירים
68	יג. הגברת המשמעת בעת התנהלות מבצעית של משטרת ישראל
69-70	יד. גיבוש ועדכון נהלים והנחיות במשטרת ישראל
71-73	טו. המודיעין במשטרת ישראל בהקשר להפרות סדר
	טז. המימשק בין משטרת ישראל לבין שירות הביטחון הכללי - הסדרת תחומי האחריות בין גופים אלה בנושא המודיעין בכל הקשור להפרות סדר
74	
75-77	יז. פיקוד ושליטה - פעולות משטרת ישראל בנושא
78	יח. תיעוד אירועים בתחום הפרות סדר
79-80	יט. תחום החינוך לערכים ושיפור המקצועיות בקרב השוטרים
81	כ. פורום ציבורי מלווה למשטרת ישראל

שער ראשון -

המלצות הועדה

בעניין המגזר הערבי

מבוא לשער ראשון

1. דו"ח ועדת החקירה הממלכתית לבירור ההתנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000 (להלן "ועדת אור") פורסם באחד בספטמבר 2003 והכיל מגוון מסקנות המלוות בשורת המלצות כלליות לפעולה עבור ממשלת ישראל, משטרת ישראל, המשרד לביטחון הפנים ומנהיגות המגזר הערבי.

2. ממשלת ישראל רואה באירועי אוקטובר 2000 תופעה המהווה תמרור אזהרה בכל הקשור ליחסי הגומלין בין הערבים אזרחי ישראל לבין המדינה והציבור היהודי המהווה בה רוב. המדובר במהומות שלא היה דומה לעוצמתן ובהרג 14 בני אדם: 12 אזרחים ערביים, אזרח יהודי ותושב העיר עזה. אלה הם אירועים חסרי תקדים, שאסור כי יישנו עוד.

3. דו"ח "ועדת אור" מצביע על שורה של כשלים, ליקויים ומשגים שנחשפו בהקשר לאירועי אוקטובר 2000. הם נוגעים ליחס המדינה והחברה כלפי אזרחי ישראל הערביים וליחס הנהגת ערביי ישראל למדינה. הוועדה גורסת כי לא ניתן להתעלם מהעובדה, שבקרב אזרחי ישראל הערביים מקננת מאז קום המדינה תחושת קיפוח ואפליה, היוצרת רגשות תסכול וניכור כלפי המדינה ומוסדותיה.

4. ממשלת ישראל מחויבת לשינוי נורמטיבי במערכת היחסים ההדדית בין יהודים וערבים, תוך הכרה בזכותו של כל מגזר להיות שונה מרעהו. פירוש הדבר שאין למנוע מהאזרחים הערבים לבטא את תרבותם וזהותם. מדיניות הממשלה היא להגיע לשוויון אמיתי בזכויות ובחובות בין אזרחי המדינה, יהודים וערבים כאחד, בהקדם האפשרי.

5. הציבור הערבי ברובו הגדול שומר חוק וסדר. הרוב המכריע של אזרחי ישראל הערביים מקבל את כללי המשחק הדמוקרטי ושואף להשתלב בחברה הישראלית. זכותם של אזרחי ישראל הערביים, כמו זכותם של יתר אזרחי המדינה, להפגין ולמחות במסגרת החוק ותוך שמירת החוק.

6. עם זאת, ממשלת ישראל קובעת, כי מצוקותיהם של אזרחי ישראל הערביים, העולות מדו"ח "ועדת אור", אינן מהוות בשום פנים ואופן הצדקה לאירועים האלימים שיזמו קבוצות מבין אזרחי ישראל הערביים באוקטובר 2000.

כמו כן לא תיתכן תמיכה, ישירה או עקיפה, בארגוני הטרור הפלשתינאים, השופכים את דמם של תושבי ישראל וביניהם גם קורבנות ערבים.

ממשלת ישראל לא תסבול הסתה, ארגון או ביצוע של התפרעויות, מהומות והתקוממויות אלימות המאורגנות נגד המדינה ומוסדותיה.

7. חלק מהמלצות "ועדת אור" כבר אומצו על ידי הועדה לטיפול במגזר הלא יהודי שבראשות ראש הממשלה ואף נמצאות בשלבי ביצוע. אולם, לגבי חלק ממסקנות "ועדת אור", לא נתקבלו עדיין תשובות הולמות או מענה בהחלטות ממשלה. בנושאים אלה ראתה "ועדת לפיד" צורך להמליץ לממשלה לקבל מספר החלטות חדשות; אלה מופיעות בפרק הראשון, הפותח דו"ח זה.

פרק א': המלצות הועדה לשיפור היחסים בין המגזרים

א. הקמת רשות ממשלתית לקידום מגזרי המיעוטים

הצעה להחלטה

מחליטים:

1. לקבוע, כי ועדת השרים לטיפול במגזר הלא יהודי בראשות ראש הממשלה, אשר הוקמה בהחלטה מס' 22 של הממשלה, משיבתה ביום 9.3.2003, תהיה ועדה קבועה.
2. להקים רשות ממשלתית, שתיקרא "הרשות לקידום מגזרי המיעוטים". מטרתה של הרשות היא קידום וטיפול בבעיות הייחודיות של המגזרים הלא יהודיים, בין השאר בענייני תכנון ובניה, תקציבים, מניעת הפלייה וייצוג הולם בשירות המדינה, קידום החינוך, ושילוב בחברה ובכלכלה הישראלית. תפקידה של הרשות יהיה לוודא את ביצוען של החלטות ועדת השרים הנ"ל, לעקוב אחר ביצוען, לקיים מגעים שוטפים עם משרדי הממשלה השונים בקשר לטיפול במגזרי המיעוטים ולדווח על כך לראש הממשלה ולוועדת השרים.
3. הרשות תהא כפופה לראש הממשלה.
4. עד להקמת הרשות תפעל ועדת מעקב מטעם המועצה לביטחון לאומי אחרי יישום מסקנות דו"ח זה; את הועדה ימנה ראש המועצה לביטחון לאומי.
5. להטיל על המנהל הכללי של משרד ראש הממשלה לכוון את הרשות לקידום מגזרי המיעוטים במסגרת משרד ראש הממשלה בתוך 3 חודשים.

דברי הסבר

עם כינונה של הממשלה ה-30, החליט ראש הממשלה אריאל שרון, להציע לממשלה להקים ועדת שרים בראשותו לטיפול במגזר הלא יהודי.

ועדת שרים זו הוקמה בהחלטת הממשלה מס' 22 מיום 9.3.2003 עוד לפני שפורסם דו"ח "ועדת אור" וזאת מתוך ראיית הצורך להעמיד את הטיפול במגזר הערבי בסדר עדיפות גבוה.

"ועדת אור" המליצה כדלקמן (עמודים 766-767):

"הטיפול במגזר הערבי – מדובר בנושא פנימי חשוב ורגיש ביותר, העומד על סדר יומה של המדינה. בתור שכזה – הוא מחייב מעורבות, טיפול והוגלה אישית מצד ראש הממשלה. הנושא הוזנח במשך שנים ארוכות ולא טופל כהלכה. הוא דורש טיפול הן בטווח המידי, הן בטווח הזמן הבינוני והן בטווח הזמן הארוך."

מוצע שהרשות לקידום מגזרי המיעוטים תפעל באופן אוטונומי ורציף, ולרשותה יעמוד מנגנון סיוע נלווה. קיומה של רשות כמוצעת לעיל, יבטיח יציבות, רציפות טיפול מובנה ומעקב על הנושאים שבתחום טיפולה. תקצובה של הרשות יתואם בין משרד ראש הממשלה ומשרד האוצר.

יצוין, כי ברחבי העולם ישנם משרדים ממשלתיים הפועלים לשם השגת אינטגרציה בין מגזרים שונים.

ב. שילוב בני המגזר הערבי ובנותיו במסגרת שירות לאומי אזרחי

הצעה להחלטה

מחליטים:

1. הממשלה תקדם את רעיון כינונו של שירות לאומי ממלכתי אזרחי, אותו ימלאו אזרחי ישראל שאינם נקראים לשירות צבאי. שירות זה אפשר שיעשה בהתנדבות ובמסגרת קהילתם כשלב מוקדם.
2. הממשלה תעודד האפשרויות להרחיב את מעגל המתנדבים מקרב בני המגזר הערבי לצבא, למשטרת ישראל ולמסגרות נוספות, ותבחן את הדרכים לקידום פעולות התנדבות אלה.
3. להטיל על שר הרווחה לגבש את תוכנית השילוב האמור, בשיתוף נציגי שרי הביטחון, האוצר והמשפטים וזאת במגמה ליצור אינטגרציה בין תכנית זו לבין התוכניות הקיימות לבנות ולבנים, לרבות קידום תיקוני החקיקה הנדרשים.

דברי הסבר

א. "יחסי מיעוט ורוג הם בעייתיים בכל מקום, ובמיוחד במדינה המגדירה את עצמה על-פי לאומיותו של הרוב. לדימות המתעוררות במדינה כזו אין למעשה פתרונות מושלמים." יחד עם זאת, "יעד עיקרי של פעילות המדינה חייב להיות השגת שוויון אמיתי לאזרחי המדינה הערבים. זכותם של אזרחיה הערבים של המדינה לשוויון נובעת מעצם היותה של מדינת ישראל מדינה דמוקרטית, ובהיות הזכות לשוויון זכות יסוד של כל אזרח במדינה. יחס מפלה נוגד את זכות היסוד לשוויון הגלומה, לדעת רבים, בזכות האדם לכבוד. ודאי וודאי שהדברים תופסים כשמדובר בהפליה על רקע גזע או לאום. לפיכך, מעניינה המדינה הוא לפעול למחיקת כתם ההפליה של אזרחיה הערבים, על צורתיה וביטוייה השונים." (ד"ח "ועדת אור" עמ' 26).

ב. מוצע לחפש דרכים אלטרנטיביות לשילוב מעשי של בני המגזר הערבי במסגרות ממלכתיות ובחברה האזרחית. מסגרות אשר יתנו בידם את הכלים "ליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה". ומצד המדינה יגבירו את התמריץ להבטיח כי "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין, תבטיח חופש דת ומצפון, לשון, חינוך ותרבות". (מתוך מגילת העצמאות).

ג. הוועדה רשמה לפניה, כי המשלחת של נציגי הציבור הערבי, בראשות שאוקי חאטיב, יו"ר ועד הרשויות הערביות, שהופיעה בפני יו"ר הוועדה, יוסף (טומי) לפיד, דחתה מכל וכל את רעיון גיוסם של צעירים וצעירות ערביים לשירות אזרחי, אפילו בהתנדבות, "כל עוד לא יוגשם שוויון מלא בין המגזרים".

ג. תכנית אב למגזר הערבי ותוכניות מתאר ליישובים הערביים

הצעה להחלטה

מ ח ל י ט י ם :

1. להטיל על שר הפנים ועל מינהל מקרקעי ישראל, בשיתוף הרשויות המקומיות הערביות, להכין בהקדם תוכניות מתאר ליישובים ערביים שטרם הוכנו להם תוכניות מתאר, ולהשלים את עריכתן של תוכניות מתאר ליישובים שכבר הוחל בטיפול בהם, תוך שימוש עקבי בעיקרון הבנייה הרוויה, ולשווק את הקרקעות בהתאם לצרכים, ובהתאם לעקרונות תכנון ראויים.
2. ליעד חלק מתוספות הקרקע לפיתוח, לצורך הקמת אזורי תעסוקה מקומיים ואזוריים, לרבות יצירת אזורי תעשייה (פארקים תעשייתיים) משותפים ליהודים ולערבים.
3. לגנות את התופעה של בניה בלתי חוקית במגזר הערבי, כמו בכל מגזר אחר, ולפעול בנחרצות בכל האמצעים הקיימים כדין כנגד תופעה זו.

דברי הסבר

א. "מכשול עיקרי בפני הבנייה למגורים בתוך שטחי היישובים הערביים היה חסרונן של תוכניות מיתאר ותוכניות אג. במקרים רבים לא הוקמו ביישובים ערביים ועדות מקומיות, ותחת זאת שויכו היישובים לוועדות מרחביות המנוהלות בידי יהודים. התוצאה הייתה, כי ההחלטות בדבר התפתחותם של היישובים הערביים לא גילו רגישות מספקת לצרכיה של האוכלוסייה הערבית." (דו"ח "ועדת אור", עמ' 41).

"ועדת אור" מציינת, כי כיום עדיין נותרו כמחצית היישובים הערביים ללא תוכניות אב מאושרות המאפשרות את הרחבת השטח הבנוי בהם, ולרבים מהם אין תוכנית מתאר מאושרת. כתוצאה מכך, במקרים רבים לא מתאפשר לבעלי אדמות פרטיות לבנות באופן חוקי. על כן, התפתחה תופעה נרחבת של בנייה ללא היתר, וזלזול בעקרונות שלטון החוק.

ב. "ועדת אור" הצביעה על הבעיה באופן חד וברור: "בחמישים השנים הראשונות למדינה גדלה האוכלוסייה הערבית פי שבעה לערך. במקביל, נשאר השטח המאפשר בנייה למגורים במגזר הערבי בעיקרו כמעט ללא שינוי"..."(דו"ח "ועדת אור", עמ' 23).

ג. המחסור בקרקע מחמיר בגלל המינהג השגור במגזר הערבי של בניה צמודת קרקע ובגלל סירובן של חמולות למכור או להעביר או לעשות עסקאות בקרקע הרשומה על שמן.

ד. מוצע כי ממשלת ישראל תפעל לאישור תוכניות אב ותוכניות מתאר לכלל היישובים הערביים בישראל, לפי עיקרון ניצול מירב השטח על ידי בנייה רוויה.

ה. יש לבחון שיווק קרקעות נוספות בהתאם לקריטריונים שיקללו, בין השאר, את גודל היישוב, הביקוש לקרקע לפיתוח ומצוקת הדיור הקיימת. הרחבת תחומי הבנייה והפיתוח החוקיים בהיקף המוצע תביא לפתרון משמעותי לבעיית הבניה הלא-מסודרת ביישובים הערביים המוכרים.

ו. חלק מתוספות קרקע אלו יש לייעד לצורכי תעסוקה ותעשייה, לרבות אזורי תעשייה משותפים. הקמת אזורים כאלו תתרום לשיפור המצב החברתי-כלכלי ביישובים, תקטין את האבטלה, תחולל דינמיקה של פעילות כלכלית, ותרחיב את בסיס המס של הרשויות המקומיות הסובלות מבעיות תקציביות חמורות.

ז. לאור חשיבותו המכרעת של הנושא יש לעשות מאמץ מירבי לסיים את תכניות האב ותכניות המתאר במגזר הערבי בהקדם. על משרד הפנים, המופקד על הנושא, להפעיל את מירב מאמציו על מנת לסיים את ביצוע התכנית עוד לפני סוף שנת 2005 (המועד שנקבע בתכנית "אשכולות").

ד. קיום יחדיו וסובלנות

"שבוע לימוד האחר"

הצעה להחלטה

מ ח ל י ט י ם :

1. הממשלה רואה בחיוב מאמץ חינוכי משותף לכל אזרחי ישראל להכרת "האחר". "שבוע לימוד האחר" יהיה שבוע מוקדש לחינוך הנוער ללימוד המאפיינים של המגזרים והעדות השונים בחברה הישראלית, תוך הדגשת השוני במנהגים, תרבות, שפה וכד', ומאידך הדגשת השוויון והאזרחות כישראלים.
2. משרד החינוך, התרבות והספורט, והמשרד לקליטת העלייה - בכל הנוגע לעדות, יכינו תכנית לעריכת "שבוע לימוד האחר" שתביע את רעיון הקיום המשותף מתוך כבוד הדדי.

דברי הסבר

א. "ועדת אור" קבעה במסקנותיה כי:

"אכן, יש לחתור ולפעול כדי להגטיח חיים ביהודים וערבים בארץ הזאת... חיי השכנות של יהודים וערבים מהווים עוגדה קיומית, המותירה לצדדים רק אפשרות מעשית אחת, והיא קיום יחדיו מתוך כבוד הדדי... קיום יחדיו אינו מושג בנקל. הוא מציג תביעות שאינן קלות לשיני הצדדים. הוא מחייב להקשיב לזולת, להבין את רגישויותיו ולכבד את זכויותיו הבסיסיות" (דו"ח "ועדת אור", עמ' 779).

ב. לשבוע המוצע ארבעה מישורים:

1. לימוד עיוני: בכל מערכות החינוך יוקדש יום שלם ללימוד על תרבות המגזרים השונים.
2. מפגשים: יום אחד באותו שבוע יוקדש למפגשים בין בתי ספר ממגזרים שונים.
3. מאמץ פרסומי כדי להבטיח הד תקשורת לרעיון "לימוד האחר", בעברית ובערבית.
4. אירועי חוצות, ובהם הצגת התרבות ומנהגי העדות השונות.

ג. יודגש כי הכוונה היא להצגת פסיפס עדתי, דתי, לאומי ותרבותי, המדגים את הייחוד של כל מגזר תחת קורת הגג של ישראל הפלורליסטית, תוך הדגשת הסובלנות ההדדית.

ד. עריכת השבוע המוצע לעיל על ארבעת מישוריו תאפשר לאזרחים רבים, יהודים וערבים (וכמו כן בדוויים, דרוזים וצ'רקסים), ללמוד אודות "האחר" מזוויות רבות, לא רק באופן עיוני, בבית הספר, אלא גם באופן ישיר ובלתי אמצעי.

ה. המפתח להשגת קיום יחדיו מתוך כבוד הדדי נמצא בעיקר בתחום החינוך. ברבות מן התופעות השליליות אשר נבקש לעקור ניתן לטפל בראש ובראשונה באמצעות מוסדות החינוך. אולם חינוך כשלעצמו - אין בו די. השילוב של המפגש הבלתי אמצעי, המלווה ושזור בלימוד האחר ואורחותיו – הוא האמצעי ההולם להשגת מטרה זו.

ה. יום הסובלנות

הצעה להחלטה

מ ח ל י ט י ם :

1. הממשלה רואה בחיוב ציון של יום בשנה (באורח קבוע) בו יובאו לידי ביטוי סממנים של שותפות אזרחית, ביטוי לרב-תרבותיות של כל מרכיבי החברה הישראלית, הגברת הסובלנות והסולידריות בין כל המגזרים במדינת ישראל.
2. כדי לקדם רעיון זה, תמנה ועדת השרים לענייני סמלים וטקסים ועדה ציבורית שתפקידה יהיה להציע את המועד בלוח השנה האזרחי, את התכנים וקביעת הסממנים הטקסיים שיציינו יום זה. משרד החינוך, התרבות והספורט יציין יום זה במסגרת שיעורי האזרחות או בכל מסגרת ראויה.
3. המלצות הוועדה הציבורית תובאנה לדין ולאישור ועדת השרים לענייני סמלים וטקסים וזו תביאם לאישור הממשלה.

דברי הסבר

א. "ועדת אור" קבעה כי:

"אצול הגיעה השעה לתת ביטוי בחיים הציבוריים גם למכנה משותף לכלל האוכלוסייה על ידי הוספת אירועים וסמלים ממלכתיים שכל האזרחים ויכלו להזדהות עמם. מן הראוי למצוא דרכים להיזוק תחושת ההשתייכות של האזרחים הערביים למדינה, מבלי לפגוע בהשתייכותם לתרבותם ולקהילתם" (דו"ח "ועדת אור", עמ' 780).

ב. "ועדת אור" קבעה גם, כי:

"בשנותיה הראשונות והמעצבות של מדינת ישראל התקבל העיקרון שהמדינה לא תשאף לבלול את המיעוט הערבי בתוך חברת הרוב היהודית, אלא תאפשר לו לקיים מערכות נפרדות של תרבות, חינוך ודת. הבחירה הזאת...הייתה נוחה לשני הצדדים.

היהודים ראצן בטיפוח הזהות היהודית הייחודית והגלעדית את עצם תכליתה של המדינה, והערבים מצדם ראצן בשימור זהותם הנפרדת משימה לאומית עליונה. אלא לא רצו להטמיע והללו לא רצו להיטמע. עם השנים עלו טענות שונות מצד הציבור הערבי ומנהיגיו ביחס למעמד התרבות הערבית והסמלים הערביים במדינה. (דו"ח "ועדת אור", עמ' 54).

כך, לדוגמה, טענו מנהיגי הציבור הערבי, כי החגים הממלכתיים שנקבעו היו קשורים כולם בתכנים יהודיים-ציוניים ואף לא אחד ביטא תכנים משותפים לשני המגזרים (דו"ח "ועדת אור", עמ' 54).

ג. אשר על כן, מוצע להקים ועדה ציבורית שתפקידה יהא לצקת תוכן ממשי ליום מיוחד, בעל אופי ממלכתי, משותף ומאחד, שיקדיש את הסולידריות והסובלנות בין המגזרים, שלמרות השוני ביניהם מחויבים לחיים משותפים בהרמוניה, באחוה ובשלום.

ד. מטרתו של יום זה, "יום הסובלנות", להגביר את המודעות הציבורית לנושא הרב-תרבותיות בין בני העדות, הדתות והלאומים בישראל.

ה. יום זה יצוין בטקסים ממלכתיים, במעמד ראשי המדינה, אשר ידגישו את מחויבותה של החברה בישראל לדו-קיום, לדיאלוג ולשיח הבין מגזרי. מוצע, כי יו"ר הכנסת יקדיש ישיבה מיוחדת ביום זה לנושא הסולידריות והסובלנות הבין-מגזרית.

ו. יצוין כי יום כזה נהוג במספר מדינות בעולם:

1. אוסטרליה, שהינה מדינה בעלת מסורת רב-תרבותית מפותחת, אימצה בשנת 1999 את הרעיון, ומאז חוגגים האוסטרלים ב-21 במרץ את ה- 'Harmony Day'. לחג שלוש מטרות עיקריות, כחלק מהיוזמה הכוללת של חיים בהרמוניה:
(א) לעודד מחשבה על הצלחת הקהילה האוסטרלית כחברה רב-תרבותית.
(ב) לחזק את המחויבות לכבוד, רצון-טוב והבנה בין כל האוסטרלים על שלל גוניהם.
(ג) לומר "לא" לגזענות.

2. בסינגפור נחוג מדי שנה ה- 'Racial Harmony Day', שנועד להדגיש את המחויבות של החברה בסינגפור לשלל התרבויות המרכיבות יחדיו את האומה. החג נחוג ב-21 ביולי, לזכר המהומות שפרצו במדינה ביום זה בשנת 1964 על רקע גזעי.

פרק ב': המלצות הנוגעות למנהיגות המגזר הערבי

הצעה להחלטה

מ ח ל י ט י ם :

1. ממשלת ישראל קוראת למנהיגים בציבור הערבי:

- א. להימנע מדברי הסתה נגד המדינה ומוסדותיה.
- ב. להסתייג מכל הסתה העלולה להביא לאלימות.
- ג. להוקיע כל מעשה אלימות.
- ד. לחדול מכל ניסיון לקדם עניינים, גם הלגיטימיים והכואבים ביותר, בדרך לא חוקית.
- ה. להישמר מטשטוש הגבול שבין זיקה לפלסטינים תושבי יהודה שומרון וחבל עזה ובין מסרים שאינם מתיישבים עם הנאמנות שכל אזרח חייב למדינתו.
- ו. לפתח תודעה אזרחית בקרב בני המגזר הערבי, תוך הקפדה על אכיפת החוקים המקומיים, במיוחד בכל הקשור לבנייה ולגביית ארנונה.
- ז. להקפיד בהצגת דגלי וסמלי המדינה על מבנים ומוסדות ציבור.
- ח. לעודד השתתפות של בני המגזר הערבי בשירות המדינה, כולל התנדבות במסגרות כמו המשמר האזרחי.
- ט. לתרום לשיפור האווירה בין ערבים ליהודים על ידי שיתוף פעולה חברתי, חינוכי ותרבותי, בייחוד בקרב בני הנוער.

2. הממשלה קוראת למנהיגי המגזר הערבי להושיט יד למאמצי הממשלה לקידום השוויון בין המגזרים. ממשלת ישראל תעשה כמיטב יכולתה כדי להבטיח את זכויות הערבים בישראל, הן במישור האישי והן במישור הציבורי. על ערבים ויהודים כאחת לקחת חלק פעיל בשיקום היחסים בין המגזרים אחרי הטרואמה של אוקטובר 2000.

דברי הסבר

מסקנות "ועדת אור" מטילות אחריות כבדה על אותו חלק בהנהגת המגזר הערבי שהשתתף בהסתה נגד המדינה ומוסדותיה, הסתה שהביאה למהומות הטראגיות של אוקטובר 2000. אנו קוראים לראשי הציבור הערבי שלא להיגרר אחרי יסודות קיצוניים. מנהיגי הציבור חייבים לעשות כמיטב יכולתם כדי שרגשי תסכול וזעם, מוצדקים או לא, ימצאו את ביטויים אך ורק בדרכים לגיטימיות. את המתח הבין מגזרי, ששיאו במהומות אוקטובר 2000, יכולים רק שני הצדדים להפיג. התנהלות לא שקולה מצד המנהיגות הערבית כמוה כתקיעת מקל בגלגלי הפיוס. על ראשי הציבור הערבי ונכבדיו להשכיל ולהבין כי עניינם ייפגע אם יגברו קולות המשטמה ורוחות האיבה.

הנהגת הציבור הערבי – חברי הסיעות הערביות בכנסת, ראשי הרשויות המקומיות ואקדמאים שפנינו אליהם – סירבו להופיע בפני ועדה זו, בטענה שהרכבה אינו מבטיח יחס הוגן לעניינם. אולם משלחת בראשותו של שאוקי חאטיב, יו"ר ועד הרשויות הערביות, הסכימה להופיע בפני יו"ר הוועדה, השר יוסף (טומי) לפיד וצוותה המקצועי. ישיבה זו נתקיימה על דעת יתר חברי הוועדה. את המגזר הערבי ייצגו ראש ועד הרשויות הערביות, מר שווקי חאטיב; עו"ד חסן ג'בארין, מנכ"ל עמותת "עדאללה"; מר האשם עבד-אל-רחמאן, ראש עיריית אום אל פאחם; גב' עמל זיאדה וגב' עביר קופטי, ממרכז "מוסאוא". דבריהם נשקלו בהכנת דו"ח זה. אנו מביעים צער על סירובם של מנהיגי הציבור הערבי להופיע בפני מליאת ועדת השרים ליישום מסקנות "ועדת אור", ומקווים כי אין בכך המשך של מגמות שליליות עליהן הצביעה "ועדת אור".

דו"ח "ועדת אור" קבע כי:

"גורם העומק האחד שהוביל לאירועים היה חלק מהנהגת המגזר הערבי. כמה ממנהיגיו הכולטים של מגזר זה לא השכילו לתחום את תביעותיו של המיעוט הערבי לאפיקים דמוקרטיים לגיטימיים בלבד. הם לא השכילו להבין שהתפרעויות אגלימות, חסימות צירים והזדהות עם פעילות מזוינת כנגד המדינה ואזרחיה מהוות איום על אזרחי המדינה היהודים ופוגעות קשה במרקם העדין של יחסי יהודים וערבים במדינה. בתוך כך, החלה נוצרת תבנית של איום באגלימות ושל שימוש באגלימות קשה לצורך השגת מטרות שונות".

”במסגרות שונות הועברו מסרים של דלגיטימציה למדינה ולכוחות הביטחון שלה וניתן ביטוי לאיבה ולעוינות עמוקים לה ולסמליה.”

”מושיג האזרחות, אינו מתיישב עם הצגת המדינה כאויב”.

”על מנהיגות המגזר הערבי לגלות יתר אחריות במסריה ובמעשיה. דברי שבה לאלימות כאמצעי להשגת מטרות ולו גם מטרות לגיטימיות, אינם עולים בקנה אחד עם חובתה של ההנהגה לפעול באחריות.”

”זכות המחאה איננה כוללת, בשום שיטת משטר תקינה, זכות לפתוח במהומות קשות, ולהתקיף אזרחים תמימים או אנשים של כוחות בטחון.”

” מי שיוזם אירועי מחאה נושא באחריות לסיומם התקין, ללא פגיעה בשלום הציבור”.

”יש לצפות גם, כי בעת היציאה לאירועי מחאה ייעשו, מבעוד מועד, הסידורים הנדרשים לשמירת הסדר....

לעניין זה נדרשת ההנהגה להעביר מסר ברור לציבור, ולגבות מסר זה בהקצאת סדרנים ואנשי בטחון, אשר יאכפו את הסדר בפועל.”

על סמך ממצאים אלו, והאמור לעיל, מוצע כי ממשלת ישראל תקרא למנהיגים בציבור הערבי, לנהוג ולפעול כאמור בהצעת ההחלטה.

פרק ג': מסקנות "ועדת אור", להן מענה

בהחלטות הממשלה, אשר טרם הוחל בביצוען

א. סגירת פערים בשירותים המוניציפליים

ממסקנות "ועדת אור":

"על המדינה לזוּם, לפתח ולהפעיל תכניות לסגירת הפערים, תוך שימת דגש על תחומי התקציב, בכל הנוגע... לשירותים" (דו"ח "ועדת אור", עמ' 767; לעניין זה, "שירותים" – אופן הניהול של הרשויות המקומיות הערביות)

בהחלטה הבאה יש מענה לנאמר במסקנות ועדת אור:

בסעיף 1 של החלטת ממשלה שמספרה 740 (ערב/12), מיום 19.08.03, נקבע: 1. " להטיל על הגורמים הבאים להגיש לועדת השרים לענייני המגזר הלא יהודי, באמצעות המועצה לביטחון לאומי, תוך שישה חודשים, תכניות, לרבות פירוט גורמים המופקדים על ביצוע, מנגנון ביצוע, תקציב ולו"ז, לטיפול בבעיות המרכזיות של המגזר הערבי בישראל." בסעיף 1 (ה) של ההחלטה נאמר כי מטרת התכנית להביא לחיזוק הרשויות המקומיות הערביות, לרבות רשויות מעורבות. ייבחנו, בין היתר, בעיות כרוניות המקשות על תפקוד הרשויות המקומיות במגזר הערבי, החסמים המונעים מימוש מלא של הפתרונות שגובשו, ותגשנה המלצות לדרכים להסרתם.

שר הפנים יגיש המלצות לחיזוק הרשויות המקומיות הערביות והמעורבות, כולל התמודדות עם הבעיות הכרוניות המקשות על תפקודן, והבעיות הייחודיות לרשויות המעורבות.

סטטוס הביצוע של ההחלטה דלעיל:

טרם בוצע.

ב. פיתוח תעשייתי

ממסקנות "ועדת אור":

"על המדינה לזוּם, לפתח ולהפעיל תכניות לסגירת הפערים, תוך שימת דגש על תחומי התקציב, בכל הנוגע ... לפיתוח תעשייתי" (דו"ח "ועדת אור", עמ' 767)

בהחלטה הבאה יש משום מענה לנאמר במסקנות ועדת אור:

בהחלטת ממשלה שמספרה 737 (ערב/9), מיום 19.08.2003 נקבע, כי משרד התעשייה, מסחר ותעסוקה יגיש, בתוך 30, יום הצעה לצירוף רשויות ערביות למנהלות משותפות של אזורי תעשייה הסמוכים להן (כפי שכבר נעשה בעבר עם אזור התעשייה אזור צח"ר והישוב טובא- זנע'רייה ואזור התעשייה קדמת גליל והיישוב טורעאן). במסגרת זו תיבחן האפשרות להתנות מתן הטבות המגיעות על פי החוק לעידוד השקעות הון בביצוע צירוף זה.

סטטוס הביצוע של ההחלטה דלעיל:

הצעה מטעם משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה לא הוגשה עדיין.

משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, המועצה לביטחון לאומי והאגף לתאום ובקרה במשרד ראש הממשלה מגבשים במשותף דרכי פעולה.

ג. זהות ואזרחות

ממסקנות "ועדת אור":

"יעד עיקרי של פעילות המדינה חייב להיות השגת שוויון אומי לאזרחי המדינה הערביים. זכותם של האזרחים לשוויון נובעת מעצם היותה של מדינת ישראל מדינה דמוקרטית ובהיות הזכות לשוויון זכות יסוד של כל אזרח במדינה" (דו"ח "ועדת אור", עמ' 767).

בהחלטה הבאה יש משום מענה לנאמר במסקנות ועדת אור:

בהחלטת הממשלה מס' 738 (ערב/10), מיום 19.08.2003 נקבע, כי: תוקם מועצה מייעצת קבועה, בריכוז המל"ל, לעניין אזרחי ישראל הערבים ומערכת היחסים בינם ובין אזרחי ישראל היהודים. בהתחלה הנ"ל פורטו הרכב המועצה ותפקידיה.

סטטוס הביצוע של ההחלטה דלעיל:

בתהליך התהוות ובטיפול המועצה לביטחון לאומי. יש לציין, כי עיקר העיכוב בביצוע נבע מהתמהמהות מצד ועד ראשי הרשויות הערביות בהעברת שמות מועמדים לחברות במועצה הנזכרת לעיל.

ד. קרקעות

ממסקנות "ועדת אור":

"למגזר הערבי צרכים לגיטימיים, העובעים, בין היתר, מגידול טבעי. המדינה חייבת להקצות לו קרקע על פי דפוסים ועקרונות שוויוניים, כמו למגזרים אחרים.. יש מקום לקביעת הסדרים תיכנוניים מתאימים, בכללם ההקדם, על מנת למנוע איתו חלק של הבניה הבלתי חוקית, אשר אחד הגורמים לו הוא היעדר תכניות תקפות המאפשרות קבלת היתר לבנות"
(דו"ח "ועדת אור", עמ' 767).

בהחלטה הבאה יש משום מענה לנאמר במסקנות ועדת אור:

בסעיף (1) להחלטת ממשלה שמספרה 740 (ערב/12), מיום 19.08.03, נקבע: "להטיל על הגורמים הבאים להגיש לועדת השרים לענייני המגזר הלא יהודי, באמצעות המועצה לביטחון לאומי, תוך שישה חודשים, תכניות, לרבות פירוט גורמים המופקדים על ביצוע, מנגנון ביצוע, תקציב ולו"ז, לטיפול בבעיות המרכזיות של המגזר הערבי בישראל." בסעיף 1 (ד) נאמר, כי: "ייבחנו, בין היתר, הבעיות בנושא הבנייה הדיור והתכנון במגזר הערבי, לרבות חסמים המונעים מימוש מלא של תוכניות קיימות לפתרון, ותוגשנה המלצות לדרכים לפתרון הבעיות והסרת החסמים".
שר הפנים יגיש המלצות לפתרון בעיות בתחום התכנון, הבניה והדיור.

סטטוס הביצוע של החלטה דלעיל:

כל 73 הישובים הערבים נכנסו לתכנית "אשכולות" – תכנית גג להתוויית תכנון אב ותכנון מתאר, זאת על מנת לאפשר הקמת ועדת גבולות, שתתווה גבולות לכל יישוב וישוב ותגיש המלצותיה לשר הפנים. מועד הסיום המשוער: דצמבר 2005. (ראה החלטה בסעיף 3 לעיל בענין תוכנית אב למגזר הערבי ותוכניות מתאר ליישובים הערביים)

ה. סגירת פערים בתעסוקה

ממסקנות "ועדת אור":

"על המדינה לזוּם, לפתח ולהפעיל תכניות לסגירת הפערים, תוך שימת דגש על תחומי התקציב, בכל הנוגע... לתעסוקה". (דו"ח "ועדת אור", עמ' 767)

בהחלטה הבאה יש משום מענה לנאמר במסקנות ועדת אור:

בסעיף 1 של החלטת ממשלה שמספרה 740 (ערב 12) 1 (ג), מיום 19.08.03, נקבע: "להטיל על הגורמים הבאים להגיש לועדת השרים לענייני המגזר הלא יהודי, באמצעות המועצה לביטחון לאומי, תוך שישה חודשים, תכניות, לרבות פירוט גורמים המופקדים על ביצוע, מנגנון ביצוע, תקציב ולו"ז, לטיפול בבעיות המרכזיות של המגזר הערבי בישראל." בסעיף 1 (ג) נאמר כי: "ייבחנו, בין היתר, הגורמים המביאים לקשיים מיוחדים בתחום התעסוקה במגזר הערבי ובהשתלבות בני המגזר בענפי תעסוקה מתקדמים. ייבחנו החסמים המונעים יישום מלא של תכניות ופתרונות קיימים לקידום התעסוקה של בני המגזר ותוגשנה המלצות לדרכים לפתרון הקשיים והסרת החסמים".

"שר התעשייה, המסחר והתעסוקה יגיש המלצותיו בעניין התגברות על קשיי התעסוקה המיוחדים במגזר הערבי, ובכלל זה חסמים המעיבים על התקדמות תכניות קיימות בנושא ודרכי פתרון."

סטטוס הביצוע של ההחלטה דלעיל:

לא מבוצע עקב עודף התחייבויות של משרד התמ"ת;
המשרד מגבש דרכי התמודדות.

פרק ד': מסקנות "ועדת אור"

להן יש מענה בהחלטות הממשלה, שבתהליכי ביצוע

א. סגירת פערים בחינוך

הצעה להחלטה

מ ח ל י ט י מ :

משרד החינוך, התרבות והספורט יכין תכנית להעצמת החינוך הממלכתי לגיל הרך במגזר הערבי. זאת לשם חיזוק מערכת החינוך ולשם החלפת מוסדות החינוך הפרטיים, המנוהלים בידי גופים לא-ממלכתיים, במוסדות החינוך של מדינת ישראל. לצורך כך יפעל משרד החינוך התרבות והספורט להסרת החסמים התקציביים שנוצרו בנדון, בתאום עם משרד האוצר.

דברי הסבר

במגזר הערבי קיימות עדיין לאקונות רבות בתחום החינוך, המזמינות גורמים שאינם ממלכתיים להתערב באופן פרטי בתכנית הלימודים ובקביעת התכנים החינוכיים. הועדה ממליצה כי בנוסף לאמור לעיל, על הממשלה בכלל ועל משרד החינוך, התרבות והספורט בפרט, לפעול נחרצות לשם מילוי החללים בחינוך במגזר הערבי, חללים הממלאים כיום בעיקר על ידי תנועות, העוונות את מדינת ישראל. כל זאת בייחוד ובפרט באשר לחינוך לגיל הרך במגזר זה. למשרד החינוך התרבות והספורט תכנית מפורטת לפעולה בנדון, אשר לא יצאה אל הפועל בשל בעיות תקציביות, על כן נדרש לקדם את הנושא, לאור חשיבותו.

ממסקנות "ועדת אור" :

" על המדינה לזוּם, לפתח ולהפעיל תוכניות לסגירת פערים תוך שימת דגש על תחומי התקציב, בכל

הנוגע לחינוך" (דו"ח "ועדת אור", עמ' 767)

בשלוש ההחלטות הבאות יש מענה לנאמר במסקנות ועדת אור:

1. החלטה 2467 של הממשלה מיום 22.10.00 ("תכנית רב שנתית לפיתוח יישובי המגזר הערבי"), ההחלטה מתייחסת לשנים 2001 – 2004 וקובעת, בין השאר, כי משרד החינוך, התרבות והספורט:

- א. יבנה כיתות לימוד בבתי ספר היסודיים, התיכוניים ובבתי הספר "טרום-חובה" (העלות: 700 מליון ₪).
- ב. יפתח תכניות פדגוגיות שונות במגזר הערבי (העלות: 280 מליון ₪).
- ג. יפתח מסלולי חינוך טכנולוגיים בתיכונים ובמסגרות על-תיכוניות (העלות: 66 מליון ₪).

סטטוס הביצוע של ההחלטה דלעיל:

הרוב המכריע של ההחלטה בוצע. הפרויקט נמצא בשנתו הרביעית ונותרה עוד שנה נוספת עד לסיומו.

בתחום החינוך ההחלטה בוצעה כולה, למעט בניית הכיתות, זאת עקב ביטול פרויקט ה – PFI על ידי הממשלה.

2. החלטת ממשלה שמספרה 2485 מיום 05.11.00 (תכנית "אופק" – פיתוח כלכלי

חברתי של יישובי הטיפול הנקודתי). ההחלטה מתייחסת לשנים 2001 – 2003, וקובעת הפעלת תכנית לפיתוח כלכלי חברתי ביישובי "הטיפול הנקודתי", אשר עליהם נמנים היישוב הבדווי תל שבע והערים המעורבות לוד, רמלה ועכו. בהחלטת הממשלה נקבע כי משרד החינוך, התרבות והספורט יטפל ביישובים הבאים (אשר כאמור עליהם נמנים גם היישובים שהוזכרו לעיל) באופן הבא:

- א. יפעיל פנימיות יום לגילאי 3-6.
- ב. יפעיל יום לימוד ארוך לכיתות א' – ו'.
- ג. יתגבר לימודי המדעים בכיתות ז' – ח'.
- ד. יפעיל תכנית סיוע לתלמידים בבחינות הבגרות.
- ה. יפעיל תכנית מחשוב בבתי הספר.
- ו. יקדם לימודי המדעים ונוער שוחר מדע.
- ז. יפעיל תכנית לטיפול בנוער מנותק.
- ח. יפעיל תכנית למניעת נשירת תלמידים ממערכת החינוך.
- ט. יוסיף תקני פסיכולוגים ויועצים חינוכיים.

- י. יקצה מלגות לתלמידים, לקידום ההישגיות.
- יא. יערוך השתלמויות מורים בלימודי המדעים.
- יב. יפעיל סדנאות חינוך להורים לילדים בגיל הרך.
- יג. ישפץ ציוד וריהוט בגני ילדים.
- יד. יפעיל תכנית תרבותית בבתי הספר.
- טו. ישא בעלות ההצטיידות הטכנולוגית והמדעית בבתי הספר.
- טז. יתגבר לימודי המחשב, המדע והטכנולוגיה ביישובי הטיפול הנקודתי.

סטטוס הביצוע של ההחלטה דלעיל:

ההחלטה בוצעה במלואה והוארכה בשנה נוספת, לשנת 2004.

3. **בהחלטת הממשלה שמספרה 740** (ערב/12) מיום 19.8.03 יש התייחסות נוספת לאמור לעיל במסקנות "ועדת אור". בהחלטה דלעיל נקבע, בין השאר, כי שרת החינוך, התרבות והספורט תגיש תוך שישה חדשים תכנית כוללת לקידום החינוך, במגזר הערבי ולהעמקת ערכי הדו קיום בחברה הישראלית:
  - א. על משרד החינוך, התרבות והספורט לבחון חסמים שמנעו מימושו של תכניות קיימות בנושא ודרכים להסרתם.
  - ב. משרד החינוך, התרבות והספורט יגיש המלצות בדבר דרכים נוספות לחיזוק מערכת החינוך הממלכתית וההשכלה הגבוהה במגזר הערבי.

סטטוס הביצוע של ההחלטה דלעיל:

בשלבי ביצוע; שרת החינוך התרבות והספורט תגיש את הדו"ח האמור בטווח הזמן של החודשים הקרובים.

ב. ייצוג הולם

ממסקנות "ועדת אור":

"מעניינה של המדינה הוא לפעול למחיקת כתם ההפליה של אזרחיה הערבים, על צורותיה וביטוייה

השונים" (דו"ח "ועדת אור", עמ' 767)

"הממסד לא גילה רגישות מספקת לצרכי מגזר הערבי.. המדינה לא עשתה די ולא התאמצה די, כדי

להקנות שוויון לאזרחיה הערבים" (דו"ח "ועדת אור", עמ' 762).

יעד עיקרי של פעולות המדינה חייב להיות השגת שוויון אמיתי לאזרחי המדינה הערבים."

בשתי החלטות המפורטות להלן יש משום מענה הולם לנאמר במסקנות "ועדת אור":

1. החלטת ממשלה שמספרה 735 (ערב/7) מיום 19.08.03:

סעיף 1 בהחלטה זו עוסק בהעדפת ערבים בקבלה למשרות בשירות המדינה. שם נקבע כי על משרדי הממשלה:

- להעדיף בקבלה לעבודה ובקידום בעבודה את בני האוכלוסייה הערבית, לתקופה של שנתיים.
- לשמור על המספר הקיים של משרות המיועדות במשרדי הממשלה וביחידות הסמך לבני האוכלוסייה הערבית לשנים 2003 – 2005.
- על נציבות שירות המדינה לדווח למועצה לביטחון לאומי על התקדמות הביצוע.

סעיף 2 בהחלטה 735(ערב/7) עוסק במינוי ערבים כדירקטורים בחברות ממשלתיות. שם הוחלט כי על משרדי הממשלה:

- להטיל על השרים הממונים על חברות ממשלתיות לפעול להשגת ייצוג הולם לאוכלוסייה הערבית בדירקטוריונים של הגופים הנ"ל ולתעדף מועמדים ממגזר זה.
- תוך שנה מיום החלטה זו יפעל דירקטור ערבי אחד לפחות בכל חברה ממשלתית או גוף שהוקם בחוק, ככל שהדבר ניתן.

- על השרים להעביר לרשות החברות הממשלתיות את פרטי המינוי של הדירקטורים הערבים. על האחרונה לדווח למועצה לביטחון לאומי כל שלושה חדשים על התקדמות הביצוע הנ"ל.

2. **בהחלטת הממשלה מס' 1402 (ערב/24) מיום 27.1.2004**, שעניינה ייצוג הולם לאוכלוסייה הערבית בשירות המדינה נקבע יעד מוגדר לפיו בתום שלוש שנים מיום קבלת החלטה זו – "לפחות 8% מעובדי המדינה יהיו מבין האוכלוסייה הלא יהודית, כלומר: בדואים, דרוזים, צ'רקסים וערבים ובתום חמש שנים מיום החלטה זו 10% מעובדי המדינה יהיו מבין האוכלוסייה הלא יהודית."

כן הובהר בהחלטה הנ"ל (בסעיף ב' בהחלטה), כי הקפאת קליטת עובדים חדשים עד 31 בדצמבר 2006 עליה החליטה הממשלה, לא תחול על המשורות המיועדות לבני האוכלוסייה הלא יהודית על פי סעיף 15 בחוק שירות המדינה (מינויים).

סטטוס הביצוע של ההחלטות דלעיל:

בביצוע חלקי:

א. **בעניין משרות בשירות המדינה:**

בתהליכי ביצוע איטיים. היעדים שנקבעו לא הושגו, בגלל עיכובים אצל הגורמים האחראים במשרדי הממשלה.

סעיף ו' לעיל עלה לדיון בפני ועדת השרים ביום 14.03.04.

טרם חלף המועד שנקבע להשלמת ביצוע ההחלטה.

ב. **בעניין מינוי דירקטורים ערבים:**

בתהליכי ביצוע.

היעדים שנקבעו לא הושגו, בגלל עיכובים אצל הגורמים האחראים במשרדי הממשלה. טרם חלף המועד שנקבע להשלמת ביצוע ההחלטה דלהלן.

ג. אזרחי ישראל הבדווים

מסקנות "ועדת אור":

"תשומת לב מיוחדת יש להפנות לתנאי חייהם ומצוקתם של הבדווים. אין עוד מקום להתעלמות מעושיא זה אן לדחיקתן לשוליים. על המדינה, באמצעות דרגיה הבכירים ביותר לפעול לסגירת הפערים בהקדם באופן נחרץ וברור, תוך קביעת יעדים ברורים ומוחשיים ולוחות זמנים מוגדרים" (דו"ח "ועדת אור", עמ' 767)

בהחלטות הבאות יש מענה לנאמר במסקנות ועדת אור:

בענין אזרחי ישראל הבדווים בדרום הארץ:

החלטת הממשלה שמספרה 881 (ערב/15) מיום 25.9.2003 בענין התכנית לטיפול במגזר הבדואי בנגב.

ההחלטה דלהלן מתייחסת ליישובי הבדווים הקיימים בנגב (רהט, לקיה, כסיפה, תל-שבע, חורה, ערוער ושגב שלום) וקובעת, בין השאר, כי:

א. תאומץ תכנית שש-שנתית לפיתוח יישובי הבדווים בנגב, בעלות של 1.1 מיליארד ש, זאת בין השנים 2003 – 2008.

ב. יושלמו פיתוח ותשתיות ליישובים הקיימים הנ"ל, בעלות של 191 מליון ש.

ג. בנוסף ליישובים הקיימים יש לזרז הקמתם של שבעת היישובים החדשים בדרום: בית פלט, באר חיל, מרעית, אום בטין, הוואשלה (שורר), מולדה, טראבין, על ידי מתן עדיפויות בתכנון, היתרי בנייה וכד'.

ד. מנהל מקרקעי ישראל (ממ"י) ומשרד המשפטים יקדמו עניין הסדר רישום הקרקעות בנגב, כולל הסדרים לשמירת קרקע עם המועצות האזוריות. כוח האדם של משרד המשפטים והנהלת בתי המשפט יתוגבר לשם כך, בעלות של 11.7 מליון ש להנהלת בתי המשפט ו – 8 מליון ש למשרד המשפטים.

- ה. תוגבר האכיפה בכל הקשור לדיני התכנון והבניה. לצורך כך תוקם מנהלת אשר תפעל כרשות ותתוקצב בכפוף לסיכום תקציבי שיושגו.
- ו. יחוזק המערך המשטירתי באזור לשם הגברת אכיפה, במיוחד בענייני תכנון ובנייה.
- ז. מערך השיפוט האזורי יחוזק ויתווספו שופטים לצורך הגברת האכיפה בעלות של 9.9 מליון ₪.
- ח. מערך הסיירת הירוקה יחוזק ויתוגבר. העלות: 5 מליון ₪.
- ט. יחוזק המערך המשטירתי באזור, בעלות של 40 מליון ₪.
- י. ממ"י יקבל תקציב של 325 מליון ₪ למימון הסדרים עם המתפנים ממקום מגוריהם.
- יא. ייבנו מוסדות ציבור בעלויות הבאות: מבני חברה וספורט – 43 מליון ₪; כיתות לימוד – 200 מליון ₪; תחנות לבריאות המשפחה – 3 מליון ₪; פיתוח אזורי תעשייה – 15 מליון ₪.
- יב. יושקעו 12.5 מליון ₪ לשם עידוד יזמות ותעסוקה וכן לשם הכשרה מקצועית במגזר הנ"ל.
- יג. יושקע סך של 15 מליון ₪ לשם פיתוח החינוך הטכנולוגי במגזר.
- יד. משרד התשתיות הלאומיות יקצה 30 מליון ₪ לשם פיתוח התשתית ביישובים הקיימים.
- טו. מע"צ יפתח את דרכי הגישה ליישובים הקיימים והחדשים בסך של 100 מליון ₪.
- טז. יוקצה סך של 5 מליון ₪ לשם פיתוח מבני דת ביישובי המגזר.
- יז. יוקם צוות בקרה בינמשרדי ברמת מנכ"לים לשם בדיקת התקדמות ויעילות התכנית אחת לשנה.

סטוס הביצוע:

אין נתונים עדיין על התקדמות ביצוע ההחלטה הנ"ל.

בעניין אזרחי ישראל הבדווים בצפון הארץ:

החלטת הממשלה מס' 4464 מיום 15/11/98 בעניין תכנית פיתוח ליישובי הבדואים בצפון.
ההחלטה דלהלן מתייחסת לתקופת פיתוח ארבע שנתית בין השנים 1999-2003 וקובעת, בין השאר, כי:

- א. יוחל בפיתוח שכונות חדשות לחיילים משוחררים (עלות: 85 מליון ש"ח)
  - ב. ייבנו מתנ"סים ואולמות ספורט (העלות: 42 מליון ש"ח)
  - ג. יפותחו תשתיות הגישה ליישובי הבדווים בצפון (העלות: 15 מליון ₪)
  - ד. יפותחו תשתיות חשמל ליישובים: דמיידה, חוואלד, כמאנה (העלות: 0.75 מליון ₪).
  - ה. העברת הפזורה הבדווית (כ – 3000 איש בשנת 1998) ליישובי קבע נקבעה כיעד ובאחריות ממ".
- כמו כן נקבע סכום של כ – 50 מליון ₪ לשם פיצוי בגין ההעברה הנ"ל וכן הצעת מגרשים המיועדים לפיתוח ללא תשלום למסכמים להתפנות. (עלות פיתוח המגרשים – 10 מליון ₪).
- ו. קביעת זכאות להלוואה לרשויות המקומיות הבדוויות לשם פיתוח תשתיות ביוב בסך של 90 מליון ₪.
  - ז. יפותחו אזורי תעשייה על ידי משרד התמ"ס באזורי הכפרים הבדווים (העלות: 20 מליון ₪).
  - ח. משרד החקלאות ופיתוח הכפר יפתח תשתית חקלאית בכפרים הנ"ל (העלות: 50 מליון ₪).
  - ט. משרד החינוך, התרבות והספורט יפעל להעלאת איכות סגל המורים בחינוך הבדווי, הוספת תקנים לקציני ביקור סדיר, פסיכולוגים חינוכיים, ובינוי מוסדות חינוך (העלות: 14.5 מליון ₪).
  - י. מפעל הפיס יממן הקמת מרכזי קשישים ומעונות יום בכפרים הבדווים.
  - יא. משרד הביטחון יעודד עלייה בגיוס הנוער לשירות בצה"ל. יפתח יחידות חדשות בפני הבדווים ויעודד הכשרות קדם צבאיות (העלות: 2.5 מליון ₪).
  - יב. משרד הבריאות יממן הקמת תחנות נוספות לבריאות המשפחה (העלות: 4.4 מליון ₪)
  - יג. המשרד לענייני הדתות יממן שיפוץ מבני דת ובתי עלמין (העלות: 3 מליון ש"ח).
  - יד. תכניות אב ותכניות מתאר לשנים עשר יישובים יתוכננו ויוגשו לאישור (העלות: 4.35 מליון ₪).
  - טו. משרד התיירות יפתח מיזם תיירותי בטובא – זנע'ריה

סטטוס הביצוע של ההחלטה דלעיל:

ההחלטה דלעיל בוצעה במלואה.
התקבלה החלטת ממשלה והמשך התוכניות לשנתיים נוספות שמספרה 1403 (ערב/25),
מיום 27.01.04, לגביה עדיין אין נתוני התקדמות ביצוע.

פרק ה': דו"ח המחלקה לחקירות שוטרים

(מח"ש) בפרקליטות המדינה

הוועדה מצאה לנכון להתייחס במיוחד לתרעומת שהשמיעו נציגי הציבור הערבי על כך, שבחלוף שלש שנים ומחצה, מאז אירועי אוקטובר 2000, לא הושלמה חקירת נסיבות הריגתם של 12 אזרחים ערביים ושל תושב עזה.

דו"ח "ועדת אור" מציין אף הוא, כי:

"לגבי שורה של אירועים, המלצנו על קיום חקירה מטעם המחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים, על מנת שהרשויות המוסמכות יהליטו, אם יש מקום לנקוט הליכים פליליים או אחרים כנגד מאן דהוא בגין מעורבותו באותם אירועים". (דו"ח "ועדת אור", עמ' 766).

אנו מביאים כאן את תמצית הדו"ח שהגיש לנו בנושא זה, ב- 15.4.2004, מנהל המחלקה לחקירות שוטרים בפרקליטות המדינה, מר הרצל שבירו, האמון על חקירת הנושא:

א. מח"ש עקבה אחר ההתרחשויות, החל מן היום הראשון למאורעות, ונקטה בכל הצעדים המתבקשים והמתחייבים מהגדרת תפקידה על מנת לקיים חקירות במקרים הראויים לכך. אולם, כפי שיבואר בהמשך, בנסיבות שנוצרו לא ניתן היה לנהל את החקירות הדרושות באופן מידי, וזאת בנסיבות שאינן קשורות כלל למח"ש. בייחוד ראוי לציין את העובדה שלא ניתן היה לבצע את החקירה ההכרחית בזירות האירוע עצמן סמוך להתרחשות האירועים וזאת בשל אופיים האלים של האירועים אשר מנעו את הגישה לזירות, ואף הביאו לאובדן ממצאי זירה או להשחתתם. עוד יש לציין, כי באירועים נטלו חלק כוחות בטחון רבים שפעלו בשטח ונדרשו לפעילות מבצעית אינטנסיבית שלא ניתן היה להשביתה - על אתר - לצורך החקירה.

מעבר לכל אלה, נתקלה מח"ש בסירוב כמעט מוחלט של ערביי ישראל בשיתוף פעולה עימה: בני המשפחות סירבו במרבית המקרים לבקשה לבצע נתיחות פתולוגיות, עדי ראיה סירבו למסור הודעות בפני חוקרי מח"ש, ארגונים שונים שטענו כי בידם חומר ראיות מהותי סירבו למוסרו לידינו, וכד'.

ב. כאן גם המקום לציין, כי מח"ש פנתה ישירות ובאמצעות התקשורת לגורמים שונים, ולציבור בכללותו, בבקשה להביא לידיעתנו כל מידע או ראייה רלוונטיים, אולם פניות אלה הושבו ריקם.

ג. בהמשך, משהוחלט על הקמת וועדת חקירה ממלכתית, הוחלט לאחר התייעצות עם פרקליטת המדינה ובידיעת היועץ המשפטי דאז, כי בשל החשיבות הרבה שנודעת לעבודתה של ועדת החקירה הממלכתית, והאפשרות שניהול חקירת מח"ש עלול לפגוע בעבודת ועדת החקירה הממלכתית או להקשות עליה, לא יהיה זה ראוי לנהל את חקירת מח"ש במקביל לעבודת ועדת החקירה הממלכתית ויש להמתין לסיום עבודתה.

ד. לאחר פרסום דוח ועדת החקירה הממלכתית ובו המלצה לנהל חקירת מח"ש ב – 13 מקרים שונים, קיבלה לידיה מח"ש את חומר החקירה של וועדת החקירה הממלכתית, והוקם צוות מבין פרקליטי מח"ש שמונה לבחון את החומר ולגבש המלצות באשר לחקירה העתידית.

ה. מאחר שמדובר בהיקף חריג ביותר של חומר חקירה (כ – 16,000 עמודי פרוטוקול, אלפי הודעות ומאות מוצגים), ולנוכח המורכבות המשפטית הרבה (בעיקר לאור סעיף 14 לחוק ועדות חקירה, תשכ"ט-1969, המקנה חסיון למי שמסר עדות בפני הועדה או הודעה בפני אוספי החומר מטעמה) הוברר כי לא יהיה מנוס מתגבור כח האדם המוקצה למשימה זו, בין היתר, בהתחשב גם מטלות השוטפות של מח"ש.

ו. לאחרונה, בעקבות מאמצים רבים שנעשו על ידי פרקליטת המדינה ומנכ"ל משרד המשפטים, תוגבר צוות הבדיקה שהוקם במח"ש, וכיום פועל צוות של פרקליטים ומתמחים המוקדש לעניין זה, ובוחן את חומר החקירה הרב של ועדת החקירה הממלכתית תוך גיבוש המלצות לגבי החקירות העתידיות, בשים לב למורכבות המשפטית ולקשיים האובייקטיביים האחרים הכרוכים בניהול חקירה בחלוף פרק זמן כה ממושך. במקביל, מונה צוות של שני חוקרים שהחל בפועל בחקירה של אחד המקרים שהבדיקה לגביהם נסתיימה, ונמצאה לגביו תשתית ראייתית מספקת לקיומה של חקירה. בשבועות הקרובים צפויות להתקבל החלטות באשר לניהול חקירות במקרים נוספים, אם כי ניהול חקירות במקביל לגבי מספר אירועים דורש אף הוא היערכות לוגיסטית נפרדת. זאת, בין היתר, לנוכח הקשיים המעשיים שבניהול חקירה המבוססת על היקף רב ביותר של חומר, פרק הזמן הארוך שחלף מאז ההתרחשויות, הצורך באיתור עדים פוטנציאליים, והיעדר ממצאי זירה.

שער שני -

המלצות הועדה

**בעניין המשרד לבטחון הפנים
ומשטרת ישראל**

מבוא לשער שני

1. חלק ניכר מעבודת הועדה עסק בנושא המלצות "ועדת אור" בעניין משטרת ישראל והמשרד לבטחון הפנים. התרשמנו, שהמשרד לבטחון הפנים ומשטרת ישראל הפנימו את המלצות "דו"ח אור" והוציאו את המסקנות המתבקשות. הדבר מתבטא במספר רב של פעולות אשר יפורטו להלן. הועדה זכתה לשיתוף פעולה מירבי מצד השר לבטחון פנים, מנכ"ל משרדו וצוותו, מפכ"ל המשטרה וסגל הפיקוד שלו, סגן המפכ"ל וצוותו, ועל כך נתונה להם תודתנו.

2. במהלך טיפול בסוגיות הקשורות למשטרת ישראל, החליטה ועדת השרים לעניין "ועדת אור" בהחלטתה מס' אור / 9 מיום 27.11.03, להקים צוות בראשות השר גדעון עזרא, לבחינת יחסי הגומלין בין משטרת ישראל לבין המחלקה לחקירות שוטרים, ולבחינת נושאים הקשורים לתחקירים הנעשים על ידי משטרת ישראל. הצוות נתבקש לדון בנושאים הבאים: רצף התחקור והחקירה; חסיון המידע בתחקירים; נוהל ונהלים הנוגעים בעניין. הצעות הצוות ולקחיו, מופיעים כחלק מהמלצות הועדה.

3. בשלב סיכום פרק משטרת ישראל והמשרד לבטחון הפנים בועדה, הציג השר לבטחון הפנים מסמך מסכם מטעמו, בו אימץ השר את מירב מסקנות והמלצות "ועדת אור". יש לציין כי המשטרה יישמה את המלצות "ועדת אור" בכל הנוגע למסקנות האישיות לגבי מפקדים שכשלו במשימתם באירועים הטראגיים של אוקטובר 2000.

4. משטרת ישראל נושאת כיום בנטל משימות רב ביותר: בתחום המלחמה בפשיעה ובאלימות, בתחום המלחמה בטרור, בתפקידי המשטרה הקלאסיים, ובתחומים רבים נוספים, תוך מציאות של קיצוצי תקציב ברמה הלאומית.

5. למרות שהועדה, במסגרת סמכותה, לא עסקה ולא הוסמכה לדון בנושא התקציבי ובהיבט "תג המחיר" והמשאבים הנדרשים, מובן שחלק מהמסקנות, שישומן נדרש, יחייב תיקצוב קורלטיבי ותגבור של משטרת ישראל במשאבים ספציפיים, ביחס למטלות השונות הנוגעות להמלצות הועדה.

6. נציגי הציבור הערבי עימם נפגש יו"ר הועדה, ציינו כי כיום מתקיים דו-שיח ענייני, בין נציגי הציבור הערבי למשטרה, על בסיס קבוע, אשר במסגרתו נרקמת מערכת יחסים חדשה המבוססת על העמקת ההבנה בין השלטונות והאזרחים הערביים.

7. יישום ההמלצות והמסקנות של הועדה יהוו נדבך חיוני לחיזוק שלטון החוק ואכיפת הדין במגזר הערבי, תוך שמירה על זכויות וחובות האזרח, בפן הקהילתי, הציבורי והפלילי. האמור חיוני לצורך בניית אמון הדדי בין אזרחי מדינת ישראל הערביים לבין גופי אכיפת החוק והסדר של מדינת ישראל.